

**COĞRAFİ KAVRAMLAR BAKIMINDAN ÖĞRENCİLERİN
HAZIRBULUNUŞLUK DÜZEYLERİ VE BU KAVRAMLARIN
GELİŞTİRİLMESİ ÜZERİNE DENEYSEL BİR ARAŞTIRMA**

*(An Experimental Research on Readiness Levels of Students in Terms of
Geographical Concepts and Development of These Concepts)*

Doç. Dr. Hamza AKENGİN

*Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Öğretim Üyesi,
hakengin@marmara.edu.tr*

Sevgi SÜER

Uzman Sosyal Bilgiler Öğretmeni, sevgi.suer@hotmail.com

ÖZET

Eğitimde terim ve kavramlar, çeşitli olgu ve olayların tanımlanması açısından son derece önemlidir. Kavramlar bilgilerin yapı taşları olarak kabul edilmektedir. Temel vatandaşlık becerilerinin kazandırmayı amaçlayan Sosyal Bilgiler öğretiminde ve Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alan konuların öğretiminde kavramların önemli bir yeri vardır. Bu çalışmada 6. sınıf Sosyal Bilgiler programında yer alan coğrafi kavramlar bakımından öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyleri tespit edilmeye çalışılarak, bu kavramların çeşitli yöntem- tekniklerle ne kadar öğretilip geliştirilebildiğinin tespiti amaçlanmıştır. Bu araştırma öğretmenlerin kendi uygulamalarını gözleme, önceden var olan ya da öğretim sürecinde ortaya çıkan bir sorunu anlama ve çözümleri üretmeye yönelik bir sorgulama süreci olarak bilinen ve daha çok nitel araştırma ağırlıklı eylem araştırması olarak planlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersi “Ülkemiz ve Dünya” adlı üniteye yer alan 18 kavram seçilmiştir. Veriler başarı testi, yarı yapılandırılmış görüşme formu ve tutum ölçeği ile toplanmıştır. Yapılan çalışmadan elde edilen verilerin değerlendirilmesi, uygulanan kavram öğretim teknikleri ile öğrencilerin coğrafya konularına yönelik tutumları ve kavramları öğrenme düzeyinde artış olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: *Sosyal Bilgiler, coğrafi kavramlar, kavram öğretimi, hazırbulunuşluk düzeyi.*

**COĞRAFI KAVRAMLAR BAKIMINDAN ÖĞRENCİLERİN HAZIRBULUNUŞLUK DÜZEYLERİ VE
BU KAVRAMLARIN GELİŞTİRİLMESİ ÜZERİNE DENEYSEL BİR ARAŞTIRMA**

ABSTRACT

In education, terms and concepts are extremely important in terms of description of a variety of facts and events. Concepts are considered the building stones of knowledge. Concepts are important in teaching Social Studies that aims to provide the basic citizenship skills, and in teaching the subjects contained within the Social Studies course. This study aims to determine readiness levels of students in terms of geographical concepts included in the 6th grade Social Studies curriculum, and to what extent have these concepts been taught and developed by means of a number of methods and techniques. The study was planned as an action research, which is known as an inquiry process for teachers to observe their own applications, and to understand and develop solutions for problems that already exist or arise during the teaching process, and which rather focuses on qualitative research. In line with this purpose, total of 18 concepts included in the “Our Country and the World” unit of the 6th Grade Social Studies course were selected. Data were collected using an achievement test, semi-structured interview form, and attitude scale. Evaluation of the data obtained showed that the concept teaching techniques utilized led to improvements in students’ attitude towards geography subjects and their levels of learning the concepts.

Key Words: *Social Studies, geographical concepts, concept teaching, readiness level.*

Eğitim kurumlarının en önemli amaçlarından biri, öğrencilerini, her şeyden önce, yaşadığı topluma yararlı, sorumluluklarının farkında birer vatandaş olarak yetiştirmektir. Öğrencilere bu amaca ulaştırmada, genişleyen program anlayışı ile Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersleri ile temel vatandaşlık becerileri kazandırılmak istenmektedir (Sözer, 2006). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Tarih, Coğrafya, Ekonomi, Psikoloji, Sosyoloji, Antropoloji, Hukuk, gibi çeşitli sosyal bilim alanlarıyla ilişkili olarak, yer yer disiplinler arası, yer yer de çok disiplinli bir yaklaşımla şekillendirilmiştir. Barth (1991) sosyal bilgileri “kritik sosyal konularda vatandaşlık becerilerinin uygulanması amacı ile sosyal ve beşeri bilimler kavramlarının disiplinler arası bir yaklaşımla kaynaştırılması” olarak tanımlamaktadır. İlköğretimdeki Sosyal Bilgiler

Öğretim Programı, öğrencilere yakın ve uzak çevrelerini tanıtip onları bir yandan toplumsallaştırırken, bir yandan da “insanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konularda duyarlılık gösterme” hassasiyetini kazandırmayı amaçlamaktadır (Öztürk, 2009). İlköğretimdeki, "Sosyal Bilgiler" dersinin öğretiminde en önemli amaç, öğrenciye "toplumsal kişilik" kazandırmaktır (Genç, 2006). Toplumsal kişiliğin de en önemli özelliği "iyi bir yurttaş" olmaktır. Burada, iyi bir yurttaş olmakta amaç, kişinin görev ve sorumluluklarını bilmesi, çevresine ve çevresindeki olaylara karşı bilinçli olmasıdır. Bu anlamda sosyal bilgiler dersi, bireyin kendisine, ailesine, diğer insanlara, devlete karşı görev ve sorumluluklarının neler olduğunu ve toplumsal çevresine nasıl uyum sağlayacağını öğretir.

Sosyal bilgiler programı, öğrencilerde tüme varım ve tümden gelim düşünme yeteneğini geliştirmek ve bunu için de kavramları kullanmayı önemsemektedir (Ata, 2009). Yine Ata (2007:73) “2005 sosyal bilgiler programının temel yaklaşımının, bilgiyi üretmek ve kullanmak için gerekli beceri, kavram ve değerlerle öğrencileri donatarak etkin bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yetiştirmek” olduğuna işaret etmektedir. Genelde Sosyal bilimler, özelde ise coğrafya öğretimi, bireye başta yakın çevresi olmak üzere, üzerinde yaşadığı ülkeyi ve dünyayı öğrenen bireylerin yetişmesine katkıda bulunmaktadır. Keşfetmek ve gözlemek coğrafyanın temellerini oluşturmaktadır. Bu nedenle, öğrenme durumunun olumlu şekilde gerçekleştirilmesinde ve amaçlara ulaşılmasında kavramların büyük bir öneme sahip olduğu bilinmektedir. Coğrafya biliminin en belirgin özelliklerinden biri de yeryüzünde yer alan coğrafi olgu ve olayları tanıtmak ve açıklamak için sık sık kavram kullanmasıdır. Kavram, olgular kategorisini temsil eden bir sözcük ya da cümle ile ifade edilebilen soyut düşüncedir. Kavramlar; eşyaları, olayları, insanları ve düşünceleri benzerliklerine göre gruplandığımızda gruplara verdiğimiz adlardır (MEB, 2007: 22).

Coğrafi kavramların doğru kullanılması bu yöndeki kavramların anlamının doğru bilinmesi ile ilgilidir. Coğrafya öğretiminde yer, akarsu, göl, dağ ve insan etkinliklerinin her birinin adlarla belirtilmesi, coğrafi olgu ve olayları açıklamak için coğrafyanın kendine özgü terim ve kavram kullanması, diğer jeoloji, biyoloji, hidroloji gibi çeşitli bilim dallarında kullanılan terim ve kavramlardan yararlanılması öğrenilen kavramların bir kısmının (örnek: muson, tundra, tayga) öğrencilerin

*COĞRAFI KAVRAMLAR BAKIMINDAN ÖĞRENCİLERİN HAZIRBULUNUŞLUK DÜZEYLERİ VE
BU KAVRAMLARIN GELİŞTİRİLMESİ ÜZERİNE DENEYSEL BİR ARAŞTIRMA*

yaşadığı yara ait olmaması ve bunların doğru örneklendirilmemesi, öğrenen ve öğreten açısından ezberciliğin bir öğretme/öğrenme yöntemi olarak benimsenmesine yol açmaktadır. Kavramların doğru öğrenilememesi ve kalıcı bilgiler haline dönüştürülememesi, coğrafya öğreniminin önemli sorunları arasında yer almaktadır. Doğal olarak coğrafya eğitiminde anlamadan öğrenme, yani ezbercilik ön plana çıkmaktadır. Böylelikle coğrafi kavramları öğrenirken ezberciliğin benimsenmesi ile öğrenciler bilgileri akıl süzgecinden geçirmeden, kalıcı belleğe aktarmadan öğrenmiş olmaktadır. Bunun sonucu olarak da bir müddet sonra ezberlenen bilgiler unutulmaktadır.

Öğretimde, kavramların öğrenilmesine önem verilmesinin birçok açıdan yararı vardır; üst düzey akademik başarı, öğrenme ve hatırlamayı basitleştirme, iletişimi kolaylaştırma, öğretimi kişiselleştirme, gerçek ve yanlış algılamayı ayırt etmeye yardımcı olma, karmaşık anlamaya yardımcı olma, problem çözme ve akıl yürütme bunlar arasında sayılabilir (Doğanay, 2005: 273). Bu özellikleri kazandıran çağdaş kavram öğretimi dışında geleneksel kavram öğretimi, öğretim sürecinde büyük oranda uygulanmaktadır. Kavram öğretimindeki geleneksel yöntem öğrenciye kavramı ifade eden sözcüğün tanımını vermek, tanımın anlaşılması için kavramın tanımlayıcı ve ayırt eden niteliklerini belirtmektir. Kavramın tanımını vererek, tanımın anlaşılması için kavramın tanımlayıcı ve ayırt edici niteliklerini belirtmek kavramları öğretimde yeterince etkili olmamaktadır. Bu yöntemin her zaman etkili olmamasını başlıca nedeni bazen sözel kavramların kesin yapılamamasındadır. Kavram öğretimde yaygın olarak kullanılan tekniklerden biri öğrencinin prototiplerden hareket ederek bir genellemeye ulaşmasını sağlamaktır. Örneklerden hareketle öğrencinin kavrama dâhil birçok örneği inceleyerek tanımlayıcı nitelikleri bularak yolla genellemeye gitmesi sağlanır. Öğrenci doğru genellemeye ulaştıktan sonra, kavrama dâhil olmayan örnekler üzerinde ayırt edici nitelikleri bulması ve bu yolla gereğinden fazla genellemeyi önlemesi sağlanır (MEB, 2006). Bir konu alanına ilişkin kavramların bilinmesi ile bu kavramlar arasındaki ilişkiler yeni öğrenilecek ya da öğretilecek konulara temel oluşturmaktadır. Dolayısıyla, bir kavramın yanlış ya da eksik öğrenilmesi, bundan sonraki ilişkileri de etkileyeceğinden, sarmal biçimde kavramsal eksikliklere ya da yanlışlara yol açacak sonuçlar ortaya çıkartacaktır. Bu nedenle kavram öğretiminin üzerinde durulması

ve belirli bir sistem içerisinde öğretim tasarımına aktarılması gerekir (Atasayar, 2008: 7)

Oluşturulan kavram haritaları, kavramların anlaşılması ve öğrenilmesi açısından oldukça etkilidir. Kavram haritaları tek bir kavramın aynı kategorideki diğer kavramlarla ilişkisini belirten somut grafiklerdir. Kavram haritaları, öğrencilerin öğrenmeleri gereken kavramların neler olduğunu ve bu kavramlar arasında nasıl bir bağ kurulacağını gösteren planlama düzenekleri olarak düşünülebilir (Tay, 2005).

Sosyal bilimlerde bilgiyi tanımlarla ifade etmenin onu sınırladığı, sahip olduğu geniş ve derinlikli anlamı belli bir çerçeveye hapsettiği, bu yüzden de anlatılmak istenen şeyi tam olarak anlatamadığı bilinen bir gerçektir. Bu nedenle de anlatılmak istenen kavramın özelliğine göre eğitim-öğretim yöntemi belirlenmelidir. Aksi takdirde kavram yanlışlarına ve kavram kargaşalarına neden olunabilecektir (Yel, 2006: 150). Bu durum eğitim- öğretimin sağlıklı işleyişine engel teşkil edecektir. Öğrenci gerekli kazanımları gerçekleştirmediği gibi konudan da uzaklaşacaktır. Yukarıda belirlenen çerçeve içerisinde, araştırmanın temel problemini; “6.Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde coğrafi kavramlar bakımından öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerinin tespiti ve bu kavramların geliştirilmesi” oluşturmaktadır. Bu nedenle bu araştırma, ilköğretim 6.sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan coğrafi kavramların ne derece bilindiği ve bu kavramların etkili bir şekilde öğrenciye kazandırılma düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda çalışmanın alt problemleri şu şekilde ifade edilebilir:

1. Öğretmenlerin kavram öğretimine karşı yaklaşımları ne şekildedir?
2. Öğrencilerin kavramların önemine ve kavram öğrenimine yaklaşımları ne yöndedir?
3. Öğrencilerin coğrafya konularına karşı tutumları nasıldır?
4. Süreç sonunda coğrafya konularına yönelik tutum açısından farklılık var mıdır?
5. Öğrencilerin coğrafya konularına karşı tutumu ile coğrafi kavramlar bakımından başarı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

*COĞRAFI KAVRAMLAR BAKIMINDAN ÖĞRENCİLERİN HAZIRBULUNUŞLUK DÜZEYLERİ VE
BU KAVRAMLARIN GELİŞTİRİLMESİ ÜZERİNE DENEYSEL BİR ARAŞTIRMA*

6. Öğrencilerin coğrafi kavramlar bakımından hazırbulunuşluk düzeyleri nedir?
7. Çalışma sonucunda ön test, son ve hatırlama (kalicılık) testleri arasında anlamlılık var mıdır?

YÖNTEM

Araştırma “eylem araştırması” olarak tasarlanmış ve verilerin derinlemesine incelenmesi için, nitel veri toplama teknikleri ile nicel teknikler birlikte uygulanmıştır. Yaklaşımına uygun olarak sosyal bilgiler öğretmenleriyle öğrencilere yarı yapılandırılmış görüşme uygulanmış, ayrıca

Örneklem

Araştırmanın evrenini 2008-2009 eğitim-öğretim yılı İstanbul ili, Bahçelievler ilçesinde yer alan Hürriyet İlköğretim Okulu oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise; Hürriyet İlköğretim Okulu 6-G sınıfında öğrenim gören 48 öğrenci oluşturmaktadır. Nitel veriler akademik başarıları dikkate alınarak seçilen 9 öğrenci ile yapılan mülakatlarla elde edilmiştir. Ayrıca Hürriyet İlköğretim okulunda görev yapan ve 6-G sınıfının derslerine giren bazı öğretmenlerle yapılmış yarı yapılandırılmış görüşmeden elde edilen bilgiler analize tabi tutulmuş ve bundan edilen veriler nitel veri olarak kullanılmıştır. Tablo-1’de çalışmanın gerçekleştiği sınıfta öntest ve sontest uygulamasına katılan öğrenci sayıları ve cinsiyetleri verilmiştir.

	Öntest	Sontest	Toplam
Kız	22	24	46
Erkek	25	24	49
Toplam	47	48	

Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan ölçme araçlarından coğrafya konuları ile ilgili tutum ölçeği hariç diğer ölçme araçları uzman görüşü alınarak araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Öğrencilerin coğrafya

konularına yönelik tutumlarını belirlemek üzere Cin (2008) tarafından geliştirilen tutum ölçeği kullanılmıştır.

Bu araştırmaya konu olan veriler;

- Branş derslerden seçilen Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji dersi ve Türkçe dersi öğretmenlerinin kavram öğretimi konusunda uyguladıkları strateji ve kullandıkları teknikleri belirlemek üzere yapılan yarı yapılandırılmış görüşme,
- Genel akademik düzeyi dikkate alınarak seçilen, akademik başarısı yüksek, orta ve düşük seviyedeki öğrencilerle yapılan görüşme,
- Öğrencilerin derse hazırlık, etkinliklere katılım, inceleme, araştırma, gözlem ve öğrendiklerini uygulama durumlarının derecelenmeli olarak kaydedildiği gözlem formu,
- Coğrafya konuları ile ilgili tutumu belirlemeye yönelik tutum ölçeği,
- Hazırbulunuşluk düzeylerini belirlemeye yönelik başarı testi (Öntest - sontest),
- Seçilen kavramların bilinip bilinmediğinin ve kavram yanlışlarının belirlenmesi için oluşturulan kavram tanımlama formu kullanılarak toplanmıştır.

Uygulama Süreci

Uygulama öncesi yapılan ön tutum, hazırbulunuşluk düzeyi, öğretmen ve öğrenci görüşmeleri sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda, ünite içerisinde yer alan kavramların kazandırılmasına yönelik planlama yapılmış ve “Ülkemiz ve Dünya” ünitesi uygulama ünitesi olarak belirlenmiştir. Ünitenin kazanımları göz önünde bulundurularak, verilecek kavramlarla konu arasındaki ilişki kurularak, konunun işlenişine paralel olarak kazandırılacak kavramlar belirlenmiştir. Ünite içerisinde yer alan konular içerisindeki kavramların dağılımı dikkate alınarak eğitim durumu- öğrenme yaşantıları planlanmıştır. Öğretilecek kavramların bir kısmı önceki ünitelerde geçen kavramlardır. Bunlar; kıta, okyanus, harita, akarsu, maden, coğrafi konum, ekonomik faaliyetler, kutup, çöl, ılıman iklim, ihracat, ova gibi. Öğretilecek kavramların bir kısmı ise, öğrencilerin ilk defa karşılaşacağı

*COĞRAFI KAVRAMLAR BAKIMINDAN ÖĞRENCİLERİN HAZIRBULUNUŞLUK DÜZEYLERİ VE
BU KAVRAMLARIN GELİŞTİRİLMESİ ÜZERİNE DENEYSEL BİR ARAŞTIRMA*

kavramlardır: doğal zenginlikler, boğaz, deniz ticareti, yeraltı ve yer üstü kaynakları, tarımsal zenginlik, nüfus, nüfus yoğunluğu, aritmetik nüfus yoğunluğu, ham madde, denizaşırı ülke, jeopolitik güç, çevre sorunları ve doğal afet gibi.

Ülkemiz ve dünya ünitesinin ilk konusu olan “Kıtaların buluşma noktası: Türkiye”, konusunda geçen kavramlar; doğal zenginlik, kıta, harita, boğaz, deniz ticareti, coğrafi konum, yer altı ve yerüstü kaynakları, tarımsal zenginlik olarak belirlenmiştir. Bu kavramlar ayrıntılı bir şekilde ele alınmak üzere seçilmiştir. Bu kavramların kazandırılması sürecinde doğal zenginlik kavramının kazandırılması amacı ile bir grup öğrenciye power point hazırlattırılmış, bir grup öğrenciye drama yaptırılmıştır. Coğrafi konum, jeopolitik konum, boğaz, deniz aşırı ülke ve deniz ticareti kavramlarını kazandırmak üzere, dünya haritası yap-boz (puzzle) oluşturulmuştur. Dünya üzerindeki kıtalar renkli kartonlardan oluşturulmuş, Türkiye'nin şekli, ayrı renk bir kartondan kesilmiştir. Türkiye'nin bulunduğu yeri enlem, boylam, etrafındaki kıtalara ve denizlere göre belirtmeleri istenerek verdikleri bu adresin Türkiye'nin coğrafi konumu olduğu vurgulanarak, boğazların ticari, ekonomik ve ulaşım açısından Türkiye ve diğer ülkelerle bağlantısı irdelenmiştir. Nüfus yoğunluğu ve aritmetik nüfus yoğunluğuyla ilgili slâytlar ile görsel malzeme oluşturulmuştur. Nüfus yoğunluğunu somut olarak örneklendirmek için 6-G sınıf mevcudu ile diğer sınıfların mevcutları karşılaştırılmıştır. Bu konuda daha basit bir örnek olarak kendi aile birey sayıları ile komşu ailelerin birey sayılarının karşılaştırılması istenmiştir. Aritmetik nüfus yoğunluğu kavramıyla ilgili somutlaştırmada; sınıfın bir bölümü tebeşirle çizilerek ikiye ayrılmıştır. Çizilen iki alan cetvel yardımıyla ölçülerek yüzölçümü bulunmuştur. Öğrencilerin büyük kısmı birinci alana, sayıca daha az olan diğer öğrenciler ikinci alana yerleştirilmiştir. Öğrencilerden buldukları alanın aritmetik nüfus yoğunluğu verilen formül yardımıyla matematik dersi ile ilişkilendirilerek hesaplamaları istenmiştir. Ham madde, ekonomik faaliyet, gümrük, ithalat ve ihracat kavramları birbirleriyle ilişkili olarak öğretilmek üzere drama uygulanmıştır. Çevre sorunu kavramını öğretmek üzere; öğrencilerin çevre sorunlarıyla ilgili afiş veya pankart hazırlamaları, şiir yazmaları ve resim yapmaları sağlanmıştır. Doğal afetler kavramının öğretiminde kullanılmak üzere çeşitli afiş ve pankartlar hazırlanmıştır. Ayrıca yapılan bu çalışmalar sonunda dörtlü

ve beşli gruplarla ve bireysel olarak öğrenilen coğrafi kavramlara yönelik kelime avı ve bulmacalar oluşturulmuştur.

Uygulama Süresince Karşılaşılan Sorunlar

Uygulama süresinde karşılaşılan en önemli sorun, sınıf mevcudunun 52 kişi olmasıdır. Bu öğrenci mevcudu deneysel bir çalışma için kalabalıktır. Sınıf mevcuduna bağlı olarak, etkinlik merkezli gerçekleştirilen uygulamada her öğrenciye düşen süre konusunda yetersizlik yaşanmıştır. Bu durumun ortadan kaldırılması için zaman zaman süre kısıtlamasına gidilmiştir. Bazen de bu sebepten dolayı öğrencilerin tümüne birden kendilerini ifade etme imkânı sağlanamamıştır. İlk etapta öğrenciler dersin işlenişine karşı ilgisiz kalmışlar, ancak ilk haftadan sonra duruma ayak uydurarak, diğer derslerinde bu şekilde geçmesini istediklerini dile getirmişlerdir. Ayrıca fazla etkinlik uygulamanın öğrenciler tarafından benimsenmediği de görülmüştür.

Verilerin Çözümlemesi

Verilerin analizi aşamasında, öncelikle verilerin çözümlemesi işlemi yapılmıştır. Görüşme yapılan katılımcıların görüşmeleri ses kayıt cihazıyla dinlenerek verdikleri cevaplar analiz edilmiştir. Verilerin analizinde kullanılmak üzere görüşme kayıtları yazıya aktarılmış olup daha sonra doküman analizi yapılmıştır. Öğrenci gözlem formları analiz edilerek, öğrencinin davranış ve tutumlarındaki olumlu ve olumsuz yönleri saptanmaya çalışılmıştır. Öğrencilere uygulanan tutum ölçeği ile öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ve coğrafya konularına olan karşı öntest ve sontest tutumları arasında fark olup olmadığı tespit edilmiştir. Yine öğrencilere uygulanan, ünite öncesi ve sonrası olmak üzere, ön-sontest ile ünite öncesi ve ünite sonrası bilişsel düzeyleri ayrı ayrı saptanarak, karşılaştırma ve puanlama yapılarak düzey farkı belirlenmiştir. Uygulanan tutum ölçeklerinin ve başarı testinin değerlendirme sonucu veriler bilgisayar ortamına aktarılarak sonuçlar analiz edilmiştir. Yapılan tutum ölçeği sonuçları karşılaştırmalı şekilde bilgisayar ortamında analiz edilip yorumlanmıştır. Her bir öğrenci için kavram tanımlama formları analiz edilerek elde edilen sonuçlar birbiri ile ilişkilendirilerek yorumlanmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde elde edilen verilerden hareketle araştırmanın alt problemi ile ilgili bulgulara yer verilmiştir. **Öğretmenlerin kavram öğretimine karşı yaklaşımlarına yönelik bulgular;**

Sosyal Bilgiler öğretmenleri ve diğer branş derslerinden olan Türkçe ve Fen Bilgisi öğretmenleriyle kavram öğretimi ile ilgili yapılan çalışmalar ve mevcut durum tespit edilmeye çalışılmıştır.

Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji, Türkçe öğretmenleri kavram öğretiminin son derece önemli olduğunu belirtmiştir. Kavramların özellikle sözel derslerin daha iyi anlaşılması için birer temel görevi gördüğü öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. Kavram öğretimiyle ilgili karşılaşılan zorluklara yönelik; kelime zenginliğine ve yeterli birikime sahip olmamaları, yabancı kavramların konu içerisinde çok fazla yer alması ve kavram kargaşasının yaşanmasının kavram öğretimine olumsuz etki ettiği belirtilmiştir.

Kavram öğretimine yoğunlaşma ve örneklendirmede ders süresinin yetersizliğine dikkat çekilmiş, bunun dışında bazı soyut kavramların somutlaştırılarak örneklendiremediği ifade edilmiştir. Öğrencilerin görselleştirilebilen ve somutlaştırılabilen kavramları, dolayısı ile konuları daha kolay öğrendikleri öğretmenlerin ve öğrencilerin ortak görüşüdür.

Öğretmenlerin kavram öğretiminde daha çok kavram haritası oluşturma, araştırma ödevi verme ve sözlükleri kullandıkları görülmektedir. Bunların dışında beyin fırtınası, tüme varım ve sorgulama yöntemlerini kullandıkları da anlaşılmaktadır. Ayrıca sınıf mevcutlarının kalabalık olması nedeniyle kavram öğretimine yoğunlaşamadıkları, öğrencileri bu konuda takip edemedikleri ancak, ellerinden geldiğince kavram haritası kullanımına yer vermeye çalıştıkları dikkati çekmektedir.

2. Öğrencilerin kavramların önemine ve kavram öğrenimine yaklaşımlarına yönelik bulgular;

Genel olarak bakıldığında; öğrencilerin kavram deyince ne anlıyorsunuz sorusunu cevaplayamadıkları zihinsel şemalarında kavrama

ilişkin bir olgu oluşturmadıkları anlaşılmaktadır. Kavramı tanımlama ve örnek verme konusunda da başarısızdırlar. Örneğin KG* rumuzlu öğrenci kavramı “bir şeyi anlamak”, EM rumuzlu öğrenci ise “bir öğretim biçimi” olarak tanımlamıştır. ES rumuzlu öğrenci ise kavramı bir konuyu ilgilendiren sözcük olarak tanımlamıştır. Kavramaları daha çok öğretmenlerini dinleyerek (Eİ ve ES ve EM rumuzlu öğrenciler) ve okuyarak öğrenmeye çalıştıkların belirlenmiştir (KE, KS ve KM rumuzlu öğrenciler). Ancak, bazı öğrenciler araştırma (KM, KG rumuzlu öğrenciler gibi) yaparak öğrenmeye çalıştığını ifade etmiştir. Basit kavramlarda ilişkilendirme yapabildiklerini, daha çok görsel ve somut kavramları daha iyi anlayabildikleri dile getirilmiş, soyut ve yüzeysel kavramların akıllarında daha kalıcı olduğu ve kolay öğrendiklerini belirtmişlerdir. Yeni öğrendikleri kavramları daha önce öğrendikleri ilişkilendirme bakımından ise; yeni kavramlarla eski öğrendiklerini EM, ES ve Eİ rumuzlu öğrenciler ilişkilendiremediğini, KE, KG ve KM rumuzlu öğrenciler bazen ilişkilendirebildiğini, KS ve ESÇ rumuzlu öğrenciler ise ilişkilendirebildiklerini ifade etmiştir. Sonuç olarak; kavramı tanımlama, örneklendirme ve kavram öğrenme yöntemleriyle ilgili bilişsel açıdan istenilen düzeyde olmadıkları görülmüştür.

3. Öğrencilerin coğrafya konularına karşı tutumlarına yönelik bulgular;

20 Maddeden likert tipi tutum ölçeği uygulanmıştır. Yapılan değerlendirmede bu tutum ölçeğinden araştırılan konuya uygun olduğu düşünülen 10 madde seçilmiş, analiz ve yorumlar bu maddelerden elde edilen sonuçlar üzerinden yapılmıştır.

Tutum ölçeği uygulamaya öncesi ve uygulamadan sonra olmak üzere iki uygulanmıştır. Uygulamalardan elde edilen sonuçlara göre coğrafya konularına yönelik oldukça önemli tutum değişikliği gerçekleşmiştir. Elde edilen sonuçlara göre (Tablo 2) “Coğrafya en çok sevdiğim dersler arasındadır.” İfadesine ilk uygulamada 14 kişi kesinlikle katılıyorum (2) ve katılıyorum (12) diye cevap vermişken yapılan öğretim sonunda bu sayı 42 ‘ye çıkmıştır. Bunların 24’ü kesinlikle katılıyorum, 18’ katılıyorum diye cevap vermiştir. Aynı şekilde bir

* Rumuzlar öğrencinin cinsiyeti ve isminin baş harfinden oluşturulmuştur.

**COĞRAFI KAVRAMLAR BAKIMINDAN ÖĞRENCİLERİN HAZIRBULUNUŞLUK DÜZEYLERİ VE
BU KAVRAMLARIN GELİŞTİRİLMESİ ÜZERİNE DENEYSEL BİR ARAŞTIRMA**

değişikliği “Coğrafya ile ilgili ödevlerimi zevkle yaparım.” ifadesi için de söz konusudur. Uygulama öncesi bu ifadeye 3 öğrenci kesinlikle katılıyorum diye cevap vermişken uygulamadan sonra bu sayı 26’ya çıkmıştır. Tablo 2. İncelenince olumlu yönde tutum değişikliği açıkça görülecektir.

“Haritalara bakmayı severim.” ifadesine çalışmadan önce 23 öğrenci kesinlikle katılıyorum diye cevap vermiştir. Uygulamadan sonra ise bu sayı 31’e çıkmıştır. Coğrafya ile ilgili ödevlerimi zevkle yaparım diyenlerin sayısı uygulama öncesi 3 iken, uygulama sonrasında 26 olmuştur. Benzer şekilde bir değişim “Coğrafya dersinde yarım kalan konuları evde tamamlamaktan zevk alırım.” ifadesi için söz konusudur. Yapılan öğretim faaliyetinden önce bu ifadeye kesinlikle katılıyorum diyen 4 kişi iken bu uygulamadan sonra 18’e çıkmıştır.

Tablo-2. Seçilen 10 maddeye ön tutum ve son tutumda verilen cevap sayıları

Yargılar	Kesinlikle Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum	
	Ön	Son	Ön	Son	Ön	Son	Ön	Son	Ön	Son
	Tutum	Tutum	Tutum	Tutum	Tutum	Tutum	Tutum	Tutum	Tutum	Tutum
Coğrafya konularını seviyorum	8*	25	26	13	5	1	2	0	1	0
Coğrafya ile ilgili kitap okurken sıkılmıyorum.	2	16	19	22	14	9	8	2	1	-
Coğrafya en çok sevdiğim dersler arasındadır.	2	24	12	18	25	3	2	1	2	-
Coğrafya ile ilgili ödevlerimi zevkle yaparım.	3	26	28	18	11	3	3	-	1	-
Coğrafya ile ilgili konuları tartışmaktan hoşlanırım	6	21	18	11	12	8	5	0	1	0
Coğrafya öğrenmedeki istek ve azmim yüksektir.	3	19	15	22	21	5	4	1	-	-
Haritalara bakmayı severim	23	31	15	10	1	0	2	1	0	0
Zorunlu olmasam coğrafya derslerine girmezdim	5	2	0	3	13	3	18	11	5	22
Coğrafya ile ilgili seçmeli ders olursa bu dersi seçerim	4	13	8	12	23	13	2	1	3	2
Coğrafya dersinde yarım kalan konuları evde tamamlamaktan zevk alırım.	4	18	21	26	16	2	4	1	-	-

*Kişi

Coğrafya ile ilgili seçmeli ders olursa bu dersi seçerim diyen toplam öğrenci sayısı 25, kararsız kalan öğrenci sayısı 13 ve olumsuz yanıtlayan öğrenci sayısı 3’ tür. Yapılan yorumdan ve karşılaştırmadan anlaşılacağı gibi son tutumdan ön tutuma göre olumlu tutum geliştiren öğrenci sayısında artış gözlenmiştir. Bu sonuçlar da bize sınıf genelinin uygulama öncesinde çok iyi düzeyde olumlu bir tutum geliştirmemiş olduğunu göstermektedir.

Ön tutum sonucunda öğrencilerin coğrafya dersine pek olumlu bakmadıkları, ancak sonuç ciddi anlamda olumsuz bir tavır sergilemedikleri görülmüştür. Coğrafyayı soyut bir ders olarak gördükleri ve büyük oranda ezber gerektirdiğine inandıkları ortaya çıkmıştır.

4. Ön tutum ve son tutum sonuçları arasında fark olup olmadığına yönelik bulgular;

Ön tutum ve son tutum sonuçlarının karşılaştırılması “Paired Simple T test” ile analiz yapılarak öğrencilerin ön tutum ve son tutum puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. Analiz sonucunda anlamlılık değeri 0,000 olarak bulunmuştur ($p > 0,005$, Tablo-3). Buna göre ön tutum-son tutum puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

	M	ss	sh	Alt değer	Üst değer	t	sd	p
Ön tutum-	-	12,51153	1,7873	-16,001	-8,814	-	48	,000
Son tutum	12,40816		6			6,942		

5. Öğrencilerin coğrafya konularına karşı tutumu ile coğrafi kavramlar bakımından başarı arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığına yönelik bulgular;

Paired Simple T-test ile ön- son tutum ve başarı arasında anlamlılık incelenmiştir. Başarı ve tutum arasında ön tutum ve başarı 1 yönünde -0,052 sonucu ile başarı ve tutum arasında bir ilişki olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak Tablo-4’de yer alan son tutum ve başarı-2 yönünde elde edilen 0,036 değeri ile son tutum ve başarı-2 arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir ($p > 0,005 > 0,036$). Bu sonuç başarı ile birlikte tutumunda da olumlu yönde değiştiğini göstermektedir.

	Başarı 2	Son tutum
Başarı 2	1	0,036
Sig.(2-tailed)		,724
N	49	49
Son tutum	0,036	1
Sig.(2-tailed)	,724	
N	49	49

6. Öğrencilerin coğrafi kavramlar bakımından hazırbulunuşluk düzeyleri ve kavramların geliştirilmesi ile ilgili bulgular;

**COĞRAFİ KAVRAMLAR BAKIMINDAN ÖĞRENCİLERİN HAZIRBULUNUŞLUK DÜZEYLERİ VE
BU KAVRAMLARIN GELİŞTİRİLMESİ ÜZERİNE DENEYSEL BİR ARAŞTIRMA**

Kavram tanımlama çalışması toplamda 48 öğrenci ile yapılmıştır. Ünite ile ilgili belirlenen 14 kavramı kapsayan uygulamada, öğrencilere kavramlar verilerek bunları tanımlamaları istenmiştir. Öğrencilerin yaptıkları tanımlamalar sözlük karşılığı ile karşılaştırılarak tanımlamanın doğruluk derecesine uygun sınıflandırmalar yapılmıştır. Bundan hareketle öğrencilerin hangi kavramları tam bildikleri, hangilerini yanlış, eksik veya bilmedikleri belirlenmiştir.

Öntestte aritmetik nüfus, yoğunluğu, ham madde, deniz aşırı ülke ve jeopolitik güç gibi kavramları sözlük anlamına uygun olarak hiç tanımlayan çıkmamıştır. Boğaz, nüfus yoğunluğu, ham madde ve sanayi yanlış tanımlanmıştır. Jeopolitik güç, aritmetik nüfus yoğunluğu ve deniz aşırı ülke gibi kavramlar ise hiç tanımlanamayan kavramlar arasındadır (Tablo-5). Çevre sorunları ve doğal afetler gibi kavramların en çok doğru ve eksik tanımlanan kavramlar arasında olduğu anlaşılmaktadır. Kavram geliştirmeye yönelik öğretim faaliyetinden sonra uygulanan sontestte en çok doğru olarak tanımlanan kavramların nüfus, çevre sorunları, deniz ticareti, yer altı ve yer üstü kaynakları, tarımsal zenginlik ve doğal zenginlik olduğu en fazla bilinmeyen kavramlar; 42 öğrencinin yanıtlayamadığı “jeopolitik konum” ve “aritmetik nüfus yoğunluğu” olmuştur. 39 öğrenci ile “deniz aşırı ülke” en fazla yanıtlanamayan kavramlar arasında yerini almıştır. “Hammadde”, “yer altı ve yer üstü kaynakları” 27 kişi tarafından yanıtlanamamıştır (Tablo-5).

Tablo-5: Kavramları tanımlama çalışması ön uygulama sonucu sayısal veriler

KAVRAMLAR	Tanımlayabilen		Eksik Tanımlayan		Yanlış Tanımlayan		Tanımlayamayan	
	Ön Test	Son Test	Ön Test	Son Test	Ön Test	Son Test	Ön Test	Son Test
Doğal Zenginlik	8	27	12	12	15	3	13	6
Yer altı ve yer üstü kaynakları	6	32	10	7	14	4	18	5
Boğaz	3	8	9	25	22	5	14	10
Deniz Ticareti	9	35	12	7	11	2	16	4
Tarımsal zenginlik	10	28	13	15	10	2	15	3
Nüfus	14	37	8	9	11	-	15	2
Nüfus Yoğunluğu	9	8	-	32	19	2	20	6
Aritmetik Nüfus Yoğunluğu	-	7	-	11	10	6	38	24
Ham Madde	-	15	9	16	21	5	18	12
Deniz aşırı ülke	-	14	7	9	10	6	31	19
Jeopolitik Güç	-	5	-	10	6	7	42	26
Çevre Sorunları	16	35	23	13	5	-	4	-
Doğal Afetler	12	15	16	33	6	-	14	-
Sanayi	3	8	5	26	24	4	16	10

*Sayılar kişi sayısını ifade etmektedir.

En az yanıtlanamayan kavram 2 kişi ile “çevre sorunları” kavramı olmuştur. “Doğal afetler” e 6 kişi yanıt verememiş. “Nüfus yoğunluğu” 8 kişi, “Nüfus kavramı” 9 kişi tarafından yanıtlanamamış olup, bu kavramların öğrenciler tarafından daha önce az veya çok bilindiği kanaatine varılmıştır (Tablo-5).

Tablo-5’de verilen uygulama sonrası kavram tanımlama sonuçlarına göre; Seçilen kavramların tanımlanması ile ilgili olarak; ön uygulamada jeopolitik konum kavramını 42 kişi, aritmetik nüfus yoğunluğu kavramını ise 39 kişi yanıtlayamamıştır. Bu doğrultuda bu iki kavram en fazla bilinmeyen ve anlaşılmayan kavram olarak belirlenmiştir. Ayrıca deniz aşırı ülke ve ham madde kaynakları da öğrenciler tarafından anlaşılması zor olan kavramlar olarak ele alınmıştır. Son uygulamada bu kavramların öğrenilmesine ilişkin olarak yapılan yorumlardan olumlu bir sonuç elde edildiği saptanmıştır. Ancak süreç sonunda aritmetik nüfus yoğunluğu kavramını 24 kişi, jeopolitik güç kavramını 26 kişi tanımlayamamıştır. Bu sonuç itibariyle öğrencilerin bir kısmının kavramları tam olarak hatırlayamadığı ve seviyelerine göre üst düzey olduğu anlaşılmaktadır.

Bu durumun dışında dikkati çeken diğer bir nokta, birtakım kavramları eksik olarak tanımlayanların sayısının tam olarak tanımlayanların sayısından fazla olmasıdır. Örneğin; son uygulamada boğaz kavramını eksik tanımlayan kişi sayısı 25, tam olarak tanımlayabilen 8 kişidir. Nüfus yoğunluğunu 32 kişi eksik, 8 kişi tam olarak tanımlayabilmiştir. Aritmetik nüfus yoğunluğunu eksik olarak 11 kişi, tam olarak 7 kişi, doğal afetler kavramını 39 kişi eksik, 9 kişi tam; sanayi kavramını 26 kişi eksik şekilde, 8 kişi tam olarak tanımlamıştır. Bu sonuçlar olumsuz karşılanmamalıdır. Çünkü öğrenciler bildiklerini tanıma yakın bir şekilde ifade edememişlerdir. Bunun yerine kavrama yönelik ve derste işlenen konular üzerinden örnekler verilmiştir. Bu da öğrencilerin kavramları tam olarak tanım haline getirememelerine rağmen bilişsel olarak zihinlerinde kavradıklarını ve kavram öğretimi açısından olumlu bir sonuca varıldığını ortaya koymuştur. Sonuç itibariyle kavram tanımlama ile ilgili olarak, son uygulamada elde edilen sonuçlar ile ilk uygulamadan elde edilen sonuçlar arasında yapılan karşılaştırmaların, öğrencilerin kavram öğrenme konusunda gerçekleştirilen uygulamalardan olumlu etkilendiği belirlenmiştir.

7. Ön test, sontest ve kalıcılık testi arasında anlamlı bir fark olup olmadığına yönelik bulgular;

Öntest ve sontest sonuçlarının karşılaştırılmasında aralarındaki dağılımın normal dağılıma uygun olduğu görülmüştür. Anlamlılığın sontest ve hatırlatma testine yönünde etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Öntest ve sontest arasında anlamlılık bakımından ilişkilendirme yapıldığında elde edilen ($p=0,000$) değer $p > 0,05$ düzeyinden küçük olduğundan Öntest ve sontest sonuçları arasında anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir (Tablo-6).

Tablo-6. Öntest ve sontest anlamlılık değerleri

	M	ss	sh	Alt değer	Üst değer	t	sd	p
Öntest- sontest	-2,51923	1,6626 3	,23056	-2,98211	-2,05635	-10,926	51	,000

Tablo-7’de yer alan sontest ve hatırlama (kalıcılık) testi yönündeki anlamlılık değeri 0,000 olarak $p > 0,005$ düzeyine uygunluk göstermiştir. Bu durumda sontest ile hatırlama testi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo-7. Sontest ve kalıcılık testi anlamlılık değerler

	m	ss	sh	Alt değer	Üst değer	t	sd	p
Sontest – Kalıcılık	,94231	1,37789	,19108	,55870	1,32591	4,932	51	,000

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışma süreci içinde toplanan veriler değerlendirildiğinde çalışmanın önemli ölçüde amacına ulaştığı, kavram öğretimine yönelik etkinliklerin hem başarıyı artırma ve hem de coğrafya konularına yönelik tutumu olumlu yönde geliştirdiği görülmüştür. Uygulama öncesi sınıf atmosferinin tekdüze ve pasif öğrenci davranışları ile sınırlı olduğu gözlenmiştir. Uygulama süreci ile sınıfa hâkim olan bu pasif ve tekdüze hava, yerini daha aktif ve öğrenci merkezli bir ortama bırakmıştır. Yapılan etkinlikler öğrenciler tarafından beğenilmiş ve derse karşı daha olumlu bir tutum geliştirilmiştir. Bu konuda en belirgin sonuçlardan biri

tutum ölçeğinde “Coğrafya konularını seviyorum” yargısına öntutum testinde kesinlikle katılıyorum diye cevap verenlerin sayısı son tutum testinde 25’e çıkmıştır. Ayrıca öntutum testinde “Coğrafya en sevdiğim dersler arasındadır” ifadesine kesinlikle katılıyorum diyen 2 öğrenci var iken bu sayının 24 olduğu görülmüştür. Bu olumlu tutumla beraber ders ve kavram öğrenmeye olan ilgi ve isteklerinde de artış gözlemlenmiştir. Uygulama sürecinde kavramların öğretiminde çeşitli yöntem ve teknikler kullanılarak konularla bağlantı kurulmuştur. Böylelikle verilmek istenen kavramlar göz ardı edilmeden konu ve kavram öğretimi eğlenceli ve somut bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Uygulama öncesi, uygulama süreci ve süreç sonunda elde edilen veriler analiz edilmiştir. Buna göre tanımı yapılamayan veya eksik yapılan “jeopolitik güç” kavramının sontestte 15 öğrenci tarafından tam veya eksik tanımlandığı, Nüfus kavramının ise öntestte 14 öğrenci tarafından tam tanımlanırken sontestte 37 öğrenci tarafından tam tanımlandığı anlaşılmıştır. Analiz sonuçları ve gözlemler olumlu sonuçlar vermiş olup, bu çalışmanın amacına ulaştığı düşünülmektedir.

Araştırmanın sonuçları coğrafi kavramların etkili bir şekilde öğretiminin olumlu sonuca ulaşmasıyla beraber, kavram öğretimine yönelik yapılan bir takım çalışma sonuçlarıyla da uyumluluk göstermektedir. Araştırmadan elde edilen bulgular ışığında, öğretmenlerin kavramların önemi konusunda hemfikir olduklarını ancak uygulama aşamasında yetersiz olduklarını ortaya koymuştur. Buna gerekçe olarak zaman sorununu ve kazanım sayılarının fazlalığını öne sürülmüştür.

Bu çalışmada kavram öğretimiyle ilgili karşılaşılan zorluklar arasında; öğrencilerin kelime yeterli zenginliği ve birikime sahip olmamaları, yabancı kavramların konu içerisinde çok fazla yer alması ve kavram kargaşasının yaşanmasının kavram öğretimini olumsuz etkilediği sayılabilir. Kavram öğretimi ile ilgili Yükselir (2006) kavramların öğretiminde, kavramın sadece tanımının veya bir örneğinin verilerek açıklanması, kavramın anlaşılmasını yeterli düzeyde sağlayamayacağı için kavramların ezberlenmesine neden olabileceğini tespit etmiştir. Bu araştırmadan elde edilen sonuç ile Yükselir (2006)’in ulaştığı sonuçları destekler mahiyettedir.

*COĞRAFI KAVRAMLAR BAKIMINDAN ÖĞRENCİLERİN HAZIRBULUNUŞLUK DÜZEYLERİ VE
BU KAVRAMLARIN GELİŞTİRİLMESİ ÜZERİNE DENEYSEL BİR ARAŞTIRMA*

Kısa (2007) ilköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde beyin fırtınası tekniğiyle kavram öğretiminin öğrencilerin akademik başarı düzeylerine etkisini inceleyen çalışmasında, aktif katılımın sağlandığı öğrenci merkezli Beyin Fırtınası Tekniğinde öğrencinin düşüncelerine değer verildiği için, öğrencide Sosyal Bilgiler dersine karşı olumlu tutumlar geliştirilmesine ve öğrencilerin akademik başarılarının artmasına katkıda bulunduğunu belirlemiştir. Bu çalışmada öğretmenlerin Beyin Fırtınası, tüme varım ve sorgulama yöntemlerini kavram öğretiminde kullandıkları da anlaşılmaktadır. Sonuçta kavram öğrenmede anlamlılık olduğu görülmektedir. Dolayısı ile kavram öğretiminde Beyin Fırtınası Tekniğinin kullanılması kavram öğretimini desteklemesi bakımından Kısa (2007)'nin elde ettiği sonuçlarla benzerlik göstermektedir.

Kavramları öğrenme ile ilgili olarak öğrencilerin basit kavramlarda ilişkilendirme yapabildikleri, daha çok görsel ve somut kavramları daha iyi anlayabildikleri, soyut ve yüzeysel kavramların akıllarında daha kalıcı olduğu ve kolay öğrendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç Öktem'in (2006) ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde yer alan kavramları anlama ve kazanma düzeyleri çalışmasında günlük hayatla ilişkilendirme ve soyut kavramların öğretilmesinin, kavramları somut hale getirerek öğretmenin mümkün olduğunu tespiti ile benzerlik göstermektedir.

Yılmaz'ın (2008) ilköğretim birinci kademe 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde kavram haritalarının kullanılmasının başarıya olan etkisi ile ilgili incelemesinde kavram haritalarının öğrenci başarısına olumlu etki yaptığı kaydedilerek, sosyal bilgiler dersinde bu yöntemlerin sık sık uygulanmasının kavram öğretimi açısından olumlu sonuç vereceği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Kocalar'ın (2006) ortaöğretim konularında kavram haritalarının coğrafya öğretiminde kullanımı çalışmasında, uygulanan kavram haritalarının, öğrencilerin ilgisini çekmesinin yanında, motivasyonu ve derse katılımı artırdığı, geleneksel yöntemlere göre daha etkili olduğu belirlenmiştir. Ayrıca bu yöntemin coğrafya dersini öğretmeyi ve bu dersi öğrenmeyi kolaylaştırdığı anlaşılmıştır. Bu sonuçlar öğretmenlerin kavram öğretiminde daha çok kavram haritası oluşturma, araştırma ödevi verme ve sözlükleri kullanarak yaptıkları kavram öğretimini destekler mahiyettedir.

(Çaycı, Demir ve diğ., 2007) kavramları işbirlikli öğrenme yöntemi ile öğrenen öğrencilerin, aynı kavramları düz anlatım ve ek olarak soru-cevap yöntemleri ile öğrenen öğrencilerden daha başarılı olduklarını tepsi etmiştir. Örnekleme oluşturan grubun kavramı tanımlama ve örnek verme konusunda da başarısız olduğu, kavramaları daha çok öğretmenlerini dinleyerek ve okuyarak öğrenmeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Dolayısı bu sonuç ile Çaycı, Demir ve arkadaşlarının (2007) kavramları düz anlatım ve ek olarak soru-cevap yöntemleri ile öğrenen öğrencilerin başarılı olamadığı fikrini desteklemektedir.

Sever, Mazman Budak ve Yalçınkaya, (2009) kavramların sadece sınav kazanmak veya sınıf geçmek için ezberlendiğine dikkat çekmekte, oysa öğrencilere, kavramlar arasındaki farkları ve ilgili kavramlar arasındaki ilişkileri görerek öğrenmelerini sağlayan ortamlar yaratılırsa anlamlı öğrenme sağlanmış olacağına ve bu tür sınıf ortamlarında öğrencilerin ön bilgileriyle yeni öğrendiklerini ilişkilendirerek öğrendiklerinden hem kavramların kazanılmışlık düzeylerinin daha kalıcı, hem de kavram yanlışlarının önüne geçilmiş olacağına dikkat çekmektedir. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlardan biri kavram öğretimiyle ilgili karşılaşılan zorlukların; kelime zenginliğinin yetersizliği ve yabancı kavramların konu içerisinde çok fazla yer almasının, kavram kargaşasının yaşanmasına ve dolayısı ile kavram öğretimini olumsuz etkilediğidir. Kavram öğretimine yönelik iki araştırmanın sonuçları birbirini desteklemektedir.

Altıntaş ve Altıntaş (2008) araştırmalarında kavram haritası kullanımının öğrenciler üzerindeki başarıyı olumlu yönde etkilediğini tespit etmiştir. Bu çalışma da kavramları öğretirken kullanılan tekniklerden birisinin kavram haritaları olması ve sonuçta hem başarının hem tutumun olumlu yönde değişmiş olması, elde edilen sonuçların Altıntaş ve Altıntaş'n (2008) elde ettiği sonuçları destekler mahiyette olması bakımından önemlidir.

Genel olarak çalışma amacına ulaşmış olmakla birlikte bazı kavramların tanımlanması, örneklendirme ve kavram öğrenme yöntemleriyle ilgili sorunlar olduğu anlaşılmaktadır. Bunlar arasında sınıfların kalabalık olması, soyut kavramların somut örneklerle açıklanamaması sayılabilir. Ayrıca bu araştırma grubunun da coğrafyayı

*COĞRAFI KAVRAMLAR BAKIMINDAN ÖĞRENCİLERİN HAZIRBULUNUŞLUK DÜZEYLERİ VE
BU KAVRAMLARIN GELİŞTİRİLMESİ ÜZERİNE DENEYSEL BİR ARAŞTIRMA*

soyut bir ders olarak gördüğü ve coğrafya konularını içselleştirmek yerine, büyük oranda ezber gerektirdiğine inandıkları anlaşılmaktadır.

Araştırmanın sonunda tutum ve başarıda önemli sayılabilecek farklılık olması, süreç içerisinde öğretimin çok dikkatli planlanması ile kalabalık gruplardaki öğretim faaliyetleri sonunda da ortalamanın üzerinde başarı elde etmek mümkün olacağını göstermektedir.

Bu çalışmanın sonunda elde edilen sonuçlardan hareketle;

1. Kazanımlara uygun içeriğin zenginleştirilmesi kavram öğretimini kolaylaştıracağı,
2. Özellikle kavram öğretimi ve kavram haritası oluşturulması konusunda öğretmenlerin profesyonel destek alması gerektiği,
3. Teknolojinin imkânlarından faydalanarak soyut kavramların somutlaştırılarak güncel hayatla ilişkilendirerek öğretilmesi gerektiği,
4. Özellikle ilköğretim çağında teknolojinin kolaylıklarından faydalanma düşüncesi ile hazır bilgileri kullanmak yerine, öğrencilerin bilgi üretmeye yönlendirilmesi,
5. Elektronik kaynaklar yerine, kitap, ansiklopedi, sözlük, bülten ve gazete gibi kaynakların kullanımının teşvik edilmesi ve
6. Sözlük, ansiklopedi ve kitap kullanımında örnek olmak üzere kütüphane kaynaklarının kullanımında öğretmenlerin örnek olması önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Altıntaş, G. ve Altıntaş, S. U., (2008). İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde“Kavram Haritası” Kullanımının Öğrenci Akademik Başarısı Üzerindeki Etkisi, *Kastamonu Eğitim Dergisi Mart 2008 Cilt:16 No:1* 61-66
- Altıntaş, G., ve Altıntaş, S. U. (2008). İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde “Kavram Haritası” Kullanımının Öğrenci

- Akademik Başarısı Üzerindeki Etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16 (1) 62-65.
- Ata, B. (2007). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Ed: C. Öztürk, *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Ata, B. (2009). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Ed. C. Öztürk *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi s: 33-47*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Atasayar, A. (2008). *Kavram Öğretimi Sürecine Yönelik İçerik Geliştirme Aracının Tasarlanması ve Kullanışlılığı*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Barth, J. L. (1991). *Elementary and Junior High/Middle School Social Studies Curriculum, Activities and Materials*. (Third Edition) Lanham: University Pres of America, Inc
- Cin, M. (2008). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Yaşadıkları Yere Göre Coğrafya Dersine Karşı Tutumlarındaki Farklılıklar. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16 (1) 188-199.
- Çaycı, B. (2007). Kavram Değişirme Metinlerinin Kavram Öğrenimi Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27 (1) 87-102.
- Çaycı, B., Demir, M. K, Başaran ve Demir, M. (2007). “Sosyal Bilgiler Dersinde İşbirliğine Dayalı Öğrenme İle Kavram Öğretimi” *Kastamonu Eğitim Dergisi Ekim 2007 Cilt:15 No:2 619-630*
- Doğanay, A. (2005). Değerler Eğitimi. C.Öztürk (Der.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem A.
- Genç, E. (2006). *Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. İstanbul: Milsan Yayıncılık.
- Kısa, F.(2007). *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Beyin Fırtınası Tekniğiyle Kavram Öğretiminin Öğrencilerin Akademik Başarı Düzeylerine Etkisi*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

*COĞRAFI KAVRAMLAR BAKIMINDAN ÖĞRENCİLERİN HAZIRBULUNUŞLUK DÜZEYLERİ VE
BU KAVRAMLARIN GELİŞTİRİLMESİ ÜZERİNE DENEYSEL BİR ARAŞTIRMA*

- Kocalar, A. O. (2006). *Ortaöğretim Konularında Kavram Haritalarının Coğrafya Öğretiminde Kullanımı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- MEB, (2007). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabı*. İstanbul: MEB Yayınları.
- MEB, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara.
- MEB, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2006). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Ders Kitapları Müdürlüğü
- Öktem, G. (2006). *İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Kavramları Anlama Ve Kazanma Düzeyleri (Yeni Programın Pilot Uygulaması Samsun İli Örneği)*. Yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, C. (2006). Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Yapılandırmacı Bir Yaklaşım. C. Öztürk (Der.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu R. (2003). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Sever, R., Mazman Budak, F. ve Yalçınkaya, E. (2009). “Coğrafya Eğitiminde Kavram Haritalarının Önemi” *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Der. 2009 13 (2)*: 19-32
- Sözer, E. (1998). Sosyal Bilgiler Programının Amaçları, İlkeleri ve Temel Özellikleri. *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (Editör: Gürhan Can). 15-39. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları,
- Süer, S. (2010). *6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafi Kavramlar Bakımından Öğrencilerin Hazırbulunuşluk Düzeyleri ve Bu Kavramların Geliştirilmesi* Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010

- Tay, B. (2005). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Öğrenme Stratejileri [Özet]. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1) 209–225.
- Yel, S. (2006). Kavram Geliştirme ve Öğretimi. C. Öztürk (Der.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım* (s.160) Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Yılmaz, H.(2008). *İlköğretim Birinci Kademe 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kavram Haritalarının Kullanılmasının Başarıya Olan Etkisi*. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, S. (2008). *İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesi ile ilgili kavramları anlama düzeyleri*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Yükselir, A. (2006). *İlköğretim Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Geçen Kavramların Kazanımı ve Kalıcılığında Kavram Analizi Yönteminin Etkisi*. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.